

ŠTO JE VAŽNO PRAVNO PITANJE U REVIZIJI?

Dr. sc. Marko Bratković*

UDK: 347.958(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: prosinac 2018.

Izvanredna revizija (revizija po dopuštenju) u hrvatskome građanskom postupku dopuštena je samo u predmetima u kojima odluka ovisi o rješenju kakva pravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni. Funkcija je revizije po dopuštenju, dakle, da u povodu nje Vrhovni sud donosi važne odluke s precedentnim učinkom, koje sudovima u poistovjetivim situacijama u budućnosti služe kao vodilja. Izostanak jasnijih kriterija u praksi Vrhovnog suda za odgovor na pitanje koja su to važna pravna pitanja o kojima bi u povodu izvanredne revizije trebao odlučivati najviši sud u državi među glavnim je razlozima što institut revizije po dopuštenju u hrvatskom pravu dosad nije ostvario svoju funkciju. U radu je stoga riječ o prikladnim kriterijima dopuštenosti izvanredne revizije koji bi Vrhovnom sudu mogli omogućiti da odlučuje u predmetima važnima za ujednačenje sudske prakse i razvoj prava.

Ključne riječi: revizija, izvanredna revizija, revizija po dopuštenju, Vrhovni sud, važno pravno pitanje

1. UVOD**

Vrhovni sud Republike Hrvatske u 2017. godini odbacio je 62 % revizija o kojima je u toj godini odlučivao; odbacio je, dakle, više od 4.200 od oko 6.900

* Dr. sc. Marko Bratković, poslijedoktorand na Katedri za građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; marko.bratkovic@pravo.hr;

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-0893-6682 1

** Rad je izrađen u okviru znanstvenoga projekta Novi hrvatski pravni sustav Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Izradu ovog rada potpomogla je i Hrvatska zaklada za znanost u okviru projekta br. 6988.

revizija.¹ Udio odbačenih revizija u broju riješenih revizijskih predmeta u jednoj godini znatno je porastao, od oko 20 na oko 50 %², otkad je Vrhovni sud 2010. godine počeo u većem broju odlučivati o izvanrednim revizijama podnesenima prema zakonskom uređenju revizije iz 2008. godine.³ Od 2015. godine udio odbačenih revizija iznosi oko 60 %.⁴

Zašto bude odbačeno toliko (izvanrednih) revizija? Vrhovni sud glavni razlog za to pronalazi u nedostatnoj kvaliteti odvjetačkih⁵ podnesaka u kojima revidenti, protivno zakonskim odredbama, nerijetko uopće ne naznačuju pravna pitanja zbog kojih su reviziju podnijeli niti izlažu razloge zbog kojih bi ona bila važna za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni⁶, nego izvanredne revizije sastavljaju onako kako inače sastavljaju žalbe

¹ Podatak se odnosi zbirno na redovne i izvanredne revizije. Tek se, naime, od početka 2018. godine redovne i izvanredne revizije na Vrhovnom sudu evidentiraju zasebno. Iz dosad prikupljenih podataka proizlazi da oko 60 % ukupna broja podnesenih revizija čine izvanredne revizije. To, međutim, ne znači nužno da je tolik i udio izvanrednih revizija među riješenim revizijskim predmetima, među ostalim, i stoga što prioritet u rješavanju imaju revizije podnesene u radnim predmetima (signatura *Rev-r*) i u predmetima u kojima je postupak na nižim sudovima trajao deset ili više godina (signatura *Rev-x*) neovisno o tome je li riječ o redovnim ili izvanrednim revizijama. Cf. *Izvješće predsjednika Vrhovnog suda o stanju sudbene vlasti za 2016. godinu*, dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2017/09%20rujan/57%20sjednica%20Vlade%20Republike%20Hrvatske/57%20-%2018.3.pdf> (posjećeno 14. prosinca 2018.), str. 123 sq.; *Izvješće predsjednika Vrhovnog suda o stanju sudbene vlasti za 2017. godinu*, dostupno na http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/2018dok/izvjescje_predsjudnikaVSRH_o_stanju_sudbene_vlvas_2017.pdf (posjećeno 14. prosinca 2018.), str. 64.

² *Izvješće za 2016. godinu*, op. cit. u bilj. 1, str. 122.

³ Od Novele ZPP-a iz 2008. godine, ako nije udovoljeno vrijednosnom, kauzalnom ili proceduralnom kriteriju za dopuštenost redovne revizije, stranke protiv drugostupanjske presude mogu podnijeti izvanrednu reviziju ako odluka u sporu ovisi o rješenju nekoga materijalnopravnog ili postupovnopravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni (čl. 382., st. 2. Zakona o parničnom postupku, *Službeni list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 26/91, 34/91, 35/91; *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 112/99, 117/03, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14; dalje u tekstu: ZPP).

⁴ *Izvješće za 2016. godinu*, op. cit. u bilj. 1, str. 122.

⁵ Stranke su reviziju ovlaštene podnijeti u pravilu preko svojih odvjetnika (čl. 91.a, st. 1. ZPP-a). Reviziju je ovlaštena podnijeti i sama stranka ako ima položen pravosudni ispit. Uz isti uvjet to ovlaštenje ima i osoba koja je u skladu sa zakonom ovlaštena zastupati stranku kao opunomoćenik iako nije odvjetnik (čl. 91.a, st. 2. ZPP-a).

⁶ Npr. odluke Vrhovnog suda RH Rev-x 210/09-2 od 25. svibnja 2009.; Revr 240/09-2 od 25. svibnja 2009.; Rev-x 89/09-2 od 27. svibnja 2009.; Rev-x 316/09-2 od 26.

i redovne revizije.⁷ Ipak, u novije se vrijeme, tvrde sudci Vrhovnog suda, smanjuje broj revizija odbačenih zbog sadržajnih nedostataka odvjetničkih podnesaka, a raste broj izvanrednih revizija odbačenih zato što u njima postavljeno pitanje nije važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni.⁸

Odvjetnici su, s druge strane, skloni razlog za velik broj odbačaja revizija pronaći u težnji Vrhovnog suda da olako reducira broj predmeta o kojima bi trebao meritorno odlučivati.⁹ I doista, u nekim je predmetima Vrhovni sud nedopustivo formalistički tumačio kriterije dopuštenosti izvanredne revizije. Tako je, primjerice, revizije u kojima se revident pozvao na neujednačenu praksu istoga drugostupanjskog suda Vrhovni sud odbacivao pozivom na to da se izvanrednom revizijom može ujednačavati samo praksa dvaju ili više različitih drugostupanjskih sudova navodeći da se u zakonu govori o drugostupanjskim sudovima u množini.¹⁰ Iako je ta praksa s vremenom napuštena¹¹, takvim postupanjem Vrhovni je sud narušio i inače poljuljano povjerenje građana u kvalitetu svog rada.

lipnja 2009.; Rev-x 228/09-2 od 8. srpnja 2009.; Rev-365/09-2 od 21. srpnja 2009.

⁷ Dika, M., *Građansko parnično pravo. Pravni lijekovi. X. knjiga*, Narodne novine, 2010., str. 301; Eraković, A., *Izvanredna revizija*, Hrvatska pravna revija, vol. 10, br. 2, 2010., str. 104; Katić, D., *Zašto (opet) nove izmjene Zakona o parničnom postupku*, u: Rijavec, V. et al. (ur.), *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2016., str. 156.

⁸ Katić, *op. cit.* u bilj. 7, str. 156.

⁹ Ne treba zanemariti da od 2015. godine Vrhovni sud godišnje ima u radu više od 22.000 revizijskih predmeta. Bratković, M., *Revizija po dopuštenju: hrvatske dvojbe i slovenska iskustva*, u: Rijavec, V. et al. (ur.), *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2016., str. 324; *Izvješće za 2017. godinu*, *op. cit.* u bilj. 1, str. 121.

¹⁰ Eraković, *op. cit.* u bilj. 7, str. 101. V. odluke Vrhovnog suda RH Revt 159/09-2 od 3. ožujka 2010.; Rev 1291/09-2 od 23. rujna 2010.; Rev 361/10-2 od 20. listopada 2010.; Rev 2623/11 od 25. travnja 2012.; Rev 788/12-2 od 22. svibnja 2012.; Rev-x 257/12-2 od 27. studenog 2012.; Rev-x 686/11-2 od 12. veljače 2013.; Rev-x 981/12-2 od 20. kolovoza 2013.; Rev-x 581/12-2 od 18. rujna 2013.; Rev 1688/13-3 od 14. svibnja 2014.; Revr 842/14-2 od 22. listopada 2014.; Rev-x 817/14-2 od 9. prosinca 2014.; Rev 472/14-2 od 16. prosinca 2014.

Stokić, M., *(Ne)dopuštenost izvanredne revizije u slučaju različite prakse istog drugostupanjskog suda*, *Informator*, vol. 63, br. 6364, 2015., str. 21, opravdano je upozorio da, ako se primijeni (pogrešna) logika Vrhovnog suda, u trgovačkim stvarima, u kojima postoji samo jedan drugostupanjski sud, Vrhovni sud u povodu izvanredne revizije uopće ne bi bio ovlašten ujednačavati različitu sudsku praksu.

¹¹ Cf. odluku Ustavnog suda RH U-III-7992/2014 od 5. ožujka 2015., t. 10.

Teško je stoga povući jednoznačan zaključak iz toga što je najveći dio podnesenih izvanrednih revizija odbačen. U svakom slučaju, institut izvanredne revizije u hrvatskom pravu dosad nije pridonio uspostavi jedinstvenosti u primjeni prava, što mu je primarna funkcija. Izostanak jasnijih kriterija u praksi Vrhovnog suda za odgovor na pitanje koja su to važna pravna pitanja o kojima bi u povodu izvanredne revizije trebao odlučivati najviši sud u državi kao i nerazumijevanje stvarne funkcije izvanredne revizije među glavnim su razlozima za to. Središnji je dio ovoga rada stoga, nakon određenja funkcije izvanredne revizije, posvećen upravo kriterijima prikladnima za probir važnih pravnih pitanja.

2. JAVNA FUNKCIJA REVIZIJE

Supostojanje redovne i izvanredne revizije u hrvatskome parničnom pravu u mnogih izaziva zabunu o tome koja je njihova funkcija. Redovna je revizija po svom sadržaju tek ponešto ograničena žalba te primarno služi kontroli zakonitosti odluka nižih sudova u ograničenu broju predmeta u kojima je dopuštena prema vrijednosnom, kauzalnom ili proceduralnom kriteriju (čl. 382., st. 1. ZPP-a).

Izvanredna revizija, s druge strane, koncipirana je kao pravni lijek kojemu je primarna funkcija osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni.¹² Upravo preko izvanredne revizije Vrhovni bi sud, dakle, trebao ostvarivati svoju ustavnu zadaću da kao najviši sud u državi osigurava jedinstvenu primjenu prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni (čl. 116., st. 1. Ustava¹³).¹⁴ U komparativnoj se literaturi funkcija pravnog lijeka koja se sastoji u osiguranju jedinstvenosti sudske prakse i razvoju prava obično naziva javnom funkcijom.¹⁵

¹² Slično i Vrhovni sud RH u odluci Rev-x 56/10-2 od 23. svibnja 2012. Do osiguranja zakonitosti odluke u konkretnom slučaju dolazi tek posredno, eventualnim sankcioniranjem odluke pobijane izvanrednom revizijom. Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Narodne novine, 2004., str. 723.

¹³ Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14. Numeracija članka Ustava navedena je prema redakcijskome pročišćenom tekstu Ustava od 15. siječnja 2014. izrađenim u skladu s Izvješćem Ustavnog suda U-X-1435/11 od 23. ožujka 2011.

¹⁴ Slično i Ustavni sud RH u odluci U-I-1569/04 i dr. od 20. prosinca 2006., *Narodne novine*, br. 2/07, t. 7, 11 i 12.

¹⁵ Cf. Woolf, H., *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales*, 1996., dostupno na <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/final/sec3c.htm> (posjećeno 14. prosinca 2018.),

Može se stoga reći da izvanredna revizija ima pretežito javnu funkciju. To znači da bi u povodu nje Vrhovni sud trebao donositi važne odluke s precedentnim učinkom, koje u činjenično i pravno poistovjetivim predmetima nižim sudovima služe kao vodilja.¹⁶ Na taj bi način ishod i budućih sudskih postupaka postao predvidljiviji, porasla bi pravna sigurnost građana te ugled Vrhovnog suda.¹⁷ U sastavu tog suda trebali bi, dakako, biti sudci u stručnom i etičkom smislu vrijedni iskazana im povjerenja, sposobni odvagnuti mnogovrsne argumente u korist i protiv kakva rješenja i razumljivo ih iznijeti u svojim odlukama.¹⁸

U tome bi im kvalitetnom argumentacijom u revizijama trebali pomoći i odvjetnici. U izvanrednoj reviziji, naime, revident treba ne samo određeno na-

Appeals (Chapter 14), t. 2; Jolowicz, J. A., *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level*, u: Yessiou-Faltsi, P. (ur.), *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium, 21-25 May 1997*, Sakkoulas Publications, 1998., str. 39–42; Taruffo, M., *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level. Civil Law Countries*, u: Yessiou-Faltsi, P. (ur.), *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium, 21-25 May 1997*, Sakkoulas Publications, 1998., str. 104–106; Domej, T., *What Is an Important Case? Admissibility of Appeals to the Supreme Courts in the German-speaking Jurisdictions*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect. Comparative Essays on Appeals and other Means of Recourse against Judicial Decisions in Civil Matters*, Intersentia, 2014., str. 277; Galič, A., *A Civil Law Perspective on the Supreme Court and Its Functions*, izvješće na konferenciji The functions of the Supreme Court – issues of process and administration of justice održanoj u Varšavi od 11. do 13. lipnja 2014., dostupno na <http://colloquium2014.uw.edu.pl/wpcontent/uploads/sites/21/2014/01/Ales-Galic.pdf> (posjeđeno 14. prosinca 2018.), str. 4; Galič, A., *Reshaping the Role of Supreme Courts in the Countries of the former Yugoslavia*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect. Comparative Essays on Appeals and other Means of Recourse against Judicial Decisions in Civil Matters*, Intersentia, 2014., str. 292; Galič, A., *Does a Decision of the Supreme Court Denying Leave to Appeal Need to Contain Reasons?* u: Adolphsen, J. et al. (ur.), *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*, 2014., str. 160.

¹⁶ Jolowicz, *op. cit.* u bilj. 15, str. 39; Lindblom, P. H., *Progressiv Process*, Iustus förlag, 2000., str. 104, 114, 120; Drewry, G.; Blom-Cooper, L.; Blake, Ch., *The Court of Appeal*, Hart Publishing, 2007., str. 145; Taruffo, M., *Institutional Factors Influencing Precedents*, u: MacCormick, D. N.; Summers, R. S.; Goodhart, A. L. (ur.), *Interpreting Precedents*, Routledge, 2016., str. 444.

¹⁷ Lindblom, *op. cit.* u bilj. 16, str. 120; Gottwald, P., *Review Appeal to the German Federal Supreme Court after the Reform of 2001*, u: Ortells Ramos, M. (ur.), *Los recursos ante los Tribunales Supremos en Europa. Appeals to Supreme Courts in Europe*, Difusión Jurídica, 2008., str. 106.

¹⁸ Taruffo, *op. cit.* u bilj. 15, str. 111; Zobec, J., *Od individualnega do javnega (precedenčnega) namena Vrhovnega sodišča: ustavnopravni vidik*, Podjetje in delo, vol. 41, br. 6–7, 2015., str. 925.

značiti pravno pitanje zbog kojeg ju je podnio nego i izložiti razloge zbog kojih smatra da je ono važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni određeno navodeći propise i druge važeće izvore prava koji se na to pitanje odnose (čl. 382., st. 3. ZPP-a). U protivnom Vrhovni će sud reviziju odbaciti (čl. 392.b, st. 2. ZPP-a). Jednako će postupiti i ako ocijeni da pravno pitanje zbog kojega je ona podnesena nije važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni (čl. 392.b, st. 3. ZPP-a).

Javna funkcija revizije pretpostavlja, dakle, da Vrhovni sud ima neki oblik kontrole svoje opterećenosti i ovlast probira¹⁹ samo onih predmeta koji mogu pridonijeti ostvarenju jedinstvenosti sudske prakse i razvoju prava.²⁰ I ovdje, kao i u modernoj umjetnosti, vrijedi – manje je više!²¹ S obzirom na to da o dopuštenosti revizije odlučuje Vrhovni sud²², izrazu revizija po dopuštenju u nastavku je rada, gdje je to prikladno, dana prednost u odnosu na u nas uvriježen izraz izvanredna revizija jer jasnije upućuje na sadržaj instituta na koji se odnosi.

3. VAŽNA PRAVNA PITANJA

Da bi Vrhovni sud svoj ljudski i stručni potencijal mogao usredotočiti na rješavanje pravnih stvari koje to zbog svoje važnosti ili složenosti zaslužuju, za ostvarenje javne funkcije revizije ključna je primjena prikladnih kriterija dopuštenosti revizije. Vrhovni sud izvanrednu bi reviziju trebao dopustiti samo u predmetima u kojima odluka ovisi o rješenju nekoga materijalnopravnog ili postupovnopravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i

¹⁹ Budući da se odluke Vrhovnog suda u povodu revizije odnose na pitanja koja su se pojavila u konkretnim predmetima i koje se tiču točno određenih stranaka, u vezi s javnom funkcijom revizije cinički bi se moglo primijetiti da uloga stranke u postupku na revizijskom sudu nije mnogo više od opskrbljivača suda materijalom iz kojeg će on izdvojiti samo dio za koji smatra da je u javnom interesu. Jolowicz, *op. cit.* u bilj. 15, str. 60, pozivajući se na Calamandreija; Lindblom, *op. cit.* u bilj. 16, str. 113, 126; Bobek, M., *Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe*, *The American Journal of Comparative Law*, vol. 57, br. 33, 2009., str. 57; Zobec, *op. cit.* u bilj. 18, str. 934.

²⁰ Drewry, Blom-Cooper i Blake, *op. cit.* u bilj. 16, str. 149; Mattei, U.; Ruskola, T.; Gidi, A., *Schlesinger's Comparative Law. Cases – Text – Materials*, Foundation Press, ⁷2009., str. 508.

²¹ Zobec, *op. cit.* u bilj. 18, str. 928. Slično i Bobek, *op. cit.* u bilj. 19, str. 35 (*less quantity and more quality*).

²² U sporovima male vrijednosti nakon Novele ZPP-a iz 2011. o dopuštenosti revizije odlučuje drugostupanjski sud koji bi se pritom trebao rukovoditi istim kriterijima kao i Vrhovni u ostalim predmetima.

ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni. Važno pravno pitanje pravni je standard kojemu se značenje oblikuje u praksi Vrhovnog suda, a u zakonu su tek primjerično nabrojani kriteriji kojima bi se pritom trebao rukovoditi.

O važnome je pravnom pitanju, primjerice, riječ (1) ako o njemu revizijski sud još uvijek nije zauzeo shvaćanje odlučujući u pojedinim predmetima na odjelskoj sjednici, a riječ je o pitanju o kojemu postoji različita praksa drugostupanskih sudova; (2) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje, ali je odluka drugostupanskog suda utemeljena na shvaćanju koje nije podudarno s tim shvaćanjem; (3) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje i presuda se drugostupanskog suda temelji na tom shvaćanju, ali bi – osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnoga prvostupanskog i žalbenog postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima te odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske, Europskog suda za ljudska prava ili Suda Europske unije – trebalo preispitati sudsku praksu (čl. 382., st. 2. ZPP-a).

Ti su kriteriji u bitnom podudarni onima iz austrijskog i njemačkog prava, posebice onima koji su se u vezi s dopuštenošću revizije oblikovali u praksi njemačkoga i austrijskoga Vrhovnog suda.²³ Za ostvarivanje javne funkcije revizije, međutim, zakonska formulacija tih kriterija nije odlučna.²⁴ Potvrđuje to i podatak da, usprkos bliskosti zakonske formulacije kriterija dopuštenosti revizije u njemačkom i austrijskom pravu²⁵, na austrijskome Vrhovnom sudu ima više „važnih“ predmeta negoli na njemačkom BGH-u²⁶ iako Austrija ima deset puta manje stanovnika od Njemačke.

²³ Cf. npr. Gottwald, *op. cit.* u bilj. 17, str. 89; Ball u Musielak, H.-J.; Voit, W., *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz. Kommentar*, Franz Vahlen, 2015., str. 1632 *sqq.*; Reichold u Thomas, H.; Putzo, H. (ur.), *Zivilprozessordnung. FamFG. Verfahren in Familiensachen. GVG, Einführungsgesetze, EG-Zivilverfahrensrecht. Kommentar*, C. H. Beck, ³⁶2015., str. 817 *sqq.*; Baumbach, A. *et al.*, *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*, C. H. Beck, 2016., str. 1918 *sq.*, za njemačko pravo i Fasching, H. W., *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozessrechts. Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*, Manz, ²1990., t. 1890; Grbin, I., *Revizija – novo uređenje*, Godišnjak Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 15, 2008., str. 307; Rechberger, W. H.; Simotta, D. A., *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Manz, ⁸2010., str. 586 *sq.* za austrijsko pravo.

²⁴ Jolowicz, J. A., *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000., str. 338.

²⁵ Domej, *op. cit.* u bilj. 15, str. 278; Klun, G., *Vloga Vrhovnega sodišča pri oblikovanju meril za presojo predloga za dopustitev revizije* (magistarski rad obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani), 2016., str. 73.

²⁶ Nije pritom odlučno to što je nadležnost austrijskoga Vrhovnog suda šira od njemačkog BGH-a jer u Njemačkoj dio „građanskih“ predmeta rješavaju Vrhovni radni i Vrhovni socijalni sud.

U Austriji se, dakle, kriterij važnosti pravnog pitanja tumači šire negoli u Njemačkoj.²⁷ Iako bi razlog tomu hipotetski mogao biti i taj što je praksa njemačkih sudova ujednačenija i razvijenija te što na njemačkim sudovima ima manje povreda materijalnog i postupovnog prava, pa je stoga i potreba za intervencijom Vrhovnog suda manja, vjerojatnijim se ipak čini objašnjenje da je austrijski Vrhovni sud popustljiviji od njemačkoga u dopuštanju revizija u predmetima u kojima stranke indiciraju povrede materijalnog i postupovnog prava na nižim sudovima, što nije posve u skladu s javnom funkcijom revizije.²⁸

I hrvatski je Vrhovni sud u tom smislu prilično permisivan, i to bez jasnih kriterija. Štoviše, može se reći da je jedan od glavnih uzroka eskalacije broja revizijskih predmeta na Vrhovnom sudu u posljednjih desetak godina izostanak autoriteta i odlučnosti Vrhovnog suda da kreira jasne kriterije dopuštenosti izvanredne revizije u skladu sa svojom ustavnom zadaćom.

Radi ostvarenja javne funkcije revizije *pro futuro*, intervencija Vrhovnog suda posebno je indicirana pojavi li se u konkretnom predmetu u vezi s nekim pravnim pitanjem neujednačena sudska praksa, potreba razvoja prava ili ugroza pravne sigurnosti. Korisno je stoga razmotriti što u konkretnim predmetima pritom jest, a što nije odlučno za dopuštenost revizije.

3.1. Pravna narav važnih pitanja

Za osiguranje jedinstvenosti u primjeni prava i razvoj prava važna su samo pravna pitanja. Zbog spornih činjeničnih pitanja izvanrednu reviziju ne bi trebalo dopustiti. To se u kontekstu javne funkcije revizije nadaje logičnim. Teško je, naime, pojmiti da bi činjenica utvrđena u nekom predmetu mogla biti važna za osiguranje jedinstvenosti u primjeni prava ili za razvoj prava u sudskoj praksi.²⁹ Ipak, metoda utvrđenja te činjenice mogla bi se smatrati pravnim pitanjem, zbog kojega bi se reviziju eventualno moglo dopustiti.³⁰

²⁷ Domej, *op. cit.* u bilj. 15, str. 281; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 74.

²⁸ Bratković, M., *Revizija po dopuštenju* (doktorski rad obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu), 2018., str. 149.

²⁹ Lindblom, *op. cit.* u bilj. 16, str. 115; Galič, *A Civil Law Perspective*, *op. cit.* u bilj. 15, str. 3.

³⁰ O razgraničenju činjeničnih od pravnih pitanja *cf.* Bratković, *op. cit.* u bilj. 28, str. 153 *sq.*, s uputnicama na domaću i stranu (stariju) literaturu o tome.

3.2. Važnost u konkretnom predmetu

Važno pitanje o kojem bi u povodu izvanredne revizije trebao odlučivati Vrhovni sud može biti samo pravno pitanje o rješenju kojega ovisi odluka u konkretnom predmetu.³¹ Ako odluka u predmetu ne ovisi o rješenju tog pitanja, revizija nije dopuštena i treba ju odbaciti neovisno o tome što bi ono hipotetski moglo biti važno za jedinstvenost u primjeni prava, pravnu sigurnost ili za razvoj prava.³² Stoga, budući da bi pobijana odluka neovisno o rješenju važnog pitanja ostala neizmijenjena, u načelu ne bi trebalo dopustiti ni reviziju protiv odluke obrazloženje koje sadržava više samostalnih argumenata u prilog pobijanoj odluci, čak i ako bi u nekom od njih bilo sadržano važno pitanje.³³

Važno bi se pitanje moglo izravno ticati revizijom pobijane odluke ili postupka koji joj je prethodio, ali i nekih uvjetujućih odluka protiv kojih ne bi bila dopuštena posebna žalba, u mjeri u kojoj bi pobijana drugostupanjska odluka bila uvjetovana tim odlukama.³⁴ Ključno je, dakle, da rješenje tog pitanja može utjecati na konkretnu poziciju stranke koja se obraća Vrhovnom sudu.³⁵ To je, uostalom, ono što stranke i motivira na podnošenje revizije.

3.3. (Ne)zakonitost revizijom pobijane odluke

Zakonitost ili nezakonitost revizijom pobijane odluke nije odlučna za ocjenu sadržava li ona neko važno pitanje zbog kojega bi reviziju trebalo dopustiti.³⁶ To što revizija nije dopuštena, ne znači, dakle, da je njome pobijana odluka zakonita, nego tek to da se u vezi s tim pitanjem neće uspostaviti odluka s precedentnim učinkom.³⁷ Isto tako, ni to što je revizija dopuštena, ne jamči revidentu pozi-

³¹ Eraković, *op. cit.* u bilj. 7, str. 99; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 61. Cf. odluku Vrhovnog suda RH Rev 1003/09 od 30. listopada 2009.

³² Eraković, *op. cit.* u bilj. 7, str. 99.

³³ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 67 sq.

³⁴ Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 304 sq.

³⁵ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 61 sq. Iznimno, isti autor, str. 71 sq., smatra da ne treba posve isključiti mogućnost da Vrhovni sud dopusti reviziju u interesu pravne sigurnosti i u slučaju kad smatra da su u obrazloženju odluke navedeni očito pogrešni razlozi iako izreku odluke smatra pravilnom.

³⁶ Galič, *Does ..., op. cit.* u bilj. 15, str. 171. Drukčije, međutim, Ude, L., *Reforma revizije in zahteve za varstvo zakonitosti*, Podjetje in delo, vol. 33, br. 6–7, 2007., str. 1085, koji se, očito ne uočavajući javnu funkciju revizije, pita zašto bi revizija uopće bila dopuštena protiv presude koja je pravilna i zakonita.

³⁷ Taruffo, *op. cit.* u bilj. 16, str. 444; Galič, A., *Inconsistency of Case Law and the Right to a Fair Trial*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Revisiting Procedural Human Rights*.

tivan ishod revizijskog postupka.³⁸ Sud stoga, u načelu, ne bi smio dopuštenje revizije obrazlagati pozivajući se na nezakonitost revizijom pobijane odluke.³⁹

U nekim situacijama, međutim, strogo odvajanje pitanja zakonitosti pobijane odluke od njezine revizibilnosti ipak nije moguće. Ako je važno pitanje sadržano u jednom od više argumenata u prilog nekoj odluci, reviziju bi u tom predmetu, u javnom interesu, ipak bilo opravdano dopustiti ako sud rezervne argumente, sadržajno povezane s važnim pitanjem (npr. prekluzija prava na prigovor zastare u vezi s važnim pitanjem duljine zastarnog roka), ne bi smatrao osnovanima. Ako bi sud rezervne argumente smatrao prihvatljivima, reviziju ne bi trebalo dopustiti jer bi pobijana odluka neovisno o rješenju važnog pitanja ostala neizmijenjena.⁴⁰ Osim toga, zakonitost će pobijane odluke biti relevantna za odluku o dopuštenju revizije i ako revizijski sud utvrdi da, protivno navodima stranke, žalbeni sud svojom odlukom zapravo nije odstupio od (ustaljene) sudske prakse.⁴¹ U toj situaciji reviziju ne bi trebalo dopustiti. S druge strane, reviziju bi trebalo dopustiti ako je pobijana odluka očito nezakonita.⁴² Međutim, očitu bi nezakonitost pobijane odluke trebalo tumačiti restriktivno i ne dopuštati revizije u svim situacijama u kojima bi sud smatrao da je pobijana odluka pogrešna.⁴³

3.4. Ujednačenje sudske prakse

Neujednačenost sudske prakse u vezi s nekim pravnim pitanjem može biti indikator njegove važnosti, zbog čega bi reviziju trebalo dopustiti. Uopće, ako je riječ o neujednačenosti prakse samoga Vrhovnog suda, njegova je intervencija indicirana u višem stupnju negoli u slučaju neujednačenosti sudske prakse nižih sudova.⁴⁴ Važnosti nekog pitanja bitno pridonosi i veći broj osoba na koje se rješenje tog pitanja odnosi, stoga su važna pitanja vrlo

Fundamentals of Civil Procedure and the Changing Face of Civil Justice, Intersentia, 2017., str. 18. Donekle drukčije Katić, *op. cit.* u bilj. 7, str. 158.

³⁸ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 78. Uopće, za javnu je funkciju ključno obrazloženje meritorne odluke revizije, a ne njezina izreka, koja je u privatnoj funkciji zaštite interesa stranaka u konkretnom postupku u kojem je donesena.

³⁹ *Ibid.*, str. 76, 103.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 70.

⁴¹ *V. infra* 3.4.

⁴² *V. infra* 3.6.

⁴³ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 82.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 97.

često i u vezi s policama osiguranja, tipičnim ugovornim klauzulama ili pričuvom etažnih vlasnika.⁴⁵

Neujednačenost prakse Vrhovnog suda. Pitanje u vezi s kojim je praksa Vrhovnog suda neujednačena važno je pitanje, zbog čega bi reviziju svakako trebalo dopustiti.⁴⁶ Neujednačenost prakse Vrhovnog suda potkopava autoritet najvišeg suda u državi, stvara pravnu nesigurnost i ruši povjerenje građana u pravosuđe.⁴⁷ Uz reviziju po dopuštenju, korisno bi bilo stajališta Vrhovnog suda ujednačavati i na više ili manje formalnim sastancima sudaca tog suda, a koristan bi mogao biti i institut suđenja u konkretnim predmetima u proširenim vijećima.⁴⁸

Neusklađenost revizijom pobijane odluke s praksom Vrhovnog suda. Ako revizijom pobijana odluka nije u skladu s praksom Vrhovnog suda, to bi mogao biti razlog da revizija u vezi s dvojbenim pitanjem bude dopuštena.⁴⁹ Ako je revizija dopuštena, to ne indicira da je pobijana odluka pogrešna.⁵⁰ Reviziju, međutim, ne bi trebalo dopustiti ako revizijski sud utvrdi da, protivno navodima stranke, žalbeni sud svojom odlukom zapravo nije odstupio od prakse Vrhovnog suda.⁵¹

Reviziju, s druge strane, svakako treba dopustiti u slučaju da žalbeni sud u svojoj odluci bez valjana obrazloženja odstupi od ustaljene prakse (francuski *jurisprudence constante*; njemački *ständige Rechtsprechung*) Vrhovnog suda, što bi svakako uključivalo i odstupanje do kojeg je došlo iz neznanja.⁵² U obama sluča-

⁴⁵ *Ibid.*, str. 105. Ako je u trenutku u kojem Vrhovni sud odluči intervenirati i donijeti odluku u vezi s nekim važnim pitanjem na sudu istodobno više predmeta u kojima je sporno isto ili gotovo isto pitanje, čini se opravdanim, radi otklanjanja mogućeg prigovora neravnopravnosti stranaka u jednakoj poziciji, sve predmete ujediniti, zajedno razmotriti i o njima odlučiti jedinstvenom odlukom. Ishod bi postupka, dakako, za pojedine stranke mogao biti različit ovisno o tome kakvo bi stajalište u vezi sa spornim pitanjem zauzeo Vrhovni sud.

⁴⁶ Grbin, *op. cit.* u bilj. 23, str. 310; Katić, *op. cit.* u bilj. 7, str. 161.

⁴⁷ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 94.

⁴⁸ *Ibid.*, str. 95.

⁴⁹ Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 309.

⁵⁰ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 81.

⁵¹ U praksi hrvatskoga Vrhovnog suda opravdano su stoga odbacivane izvanredne revizije u povodu kojih je bilo utvrđeno da je pravno shvaćanje na kojemu je utemeljena pobijana drugostupanjska presuda bilo podudarno s onim koje je revizijski sud već bio zauzeo (npr. Rev-240/09-2. od 9. lipnja 2009.; Rev-192/2009-2. od 21. svibnja 2009.). Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 310.

⁵² Galič, A., „*Argument precedensa*“ ali Stališča Ustavnega sodišča RS o prepovedi samovoljnega odstopa od sodne prakse, *Revus*, br. 1, 2003., str. 45; Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 309; *Mišljenje br. 20 (2017) Savjetodavnog vijeća europskih sudaca. Uloga sudova u jedinstvenoj primjeni prava*, 2017., dostupno na [http://pak.hr/cke/ostalo%207/Mi%C5%A1ljenje%20SVES%20br%2020%20\(2017\).pdf](http://pak.hr/cke/ostalo%207/Mi%C5%A1ljenje%20SVES%20br%2020%20(2017).pdf) (posjećeno 14. prosinca 2018.), t. 32.

jevima riječ je o povredi zabrane arbitrarnosti, što je sastavni dio ljudskog prava na pravičan postupak.⁵³ Zbog te bi povrede bila dopuštena i ustavna tužba pa je opravdano da takvu povredu ljudskog prava, kad je uoči, u povodu revizije otkloni i najviši sud u pravosudnoj hijerarhiji. O arbitrarnosti je riječ i ako nema obrazloženja za odstupanje od ustaljene prakse Vrhovnog suda ili ako je ono sadržajno očito manjkavo.⁵⁴ Pogrešno tumačenje nekog zakona, međutim, samo po sebi ne čini sudsku odluku arbitrarnom.

Dvojbeno, dakako, može biti je li o određenom pitanju sudska praksa (već) ustaljena. To, naime, ovisi o okolnostima pojedinog slučaja, osobito o broju jednakih odluka, učestalosti tog pitanja u sudskoj praksi i sl.⁵⁵ U svakom slučaju, učinkovito bi ostvarivanje javne funkcije revizije bitno smanjivalo broj odluka Vrhovnog suda potrebnih da bi se praksa u vezi s nekim pitanjem mogla smatrati ustaljenom.

Reviziju bi u pravilu trebalo dopustiti i u slučaju kada odluka drugostupanskog suda odstupa od prakse ili jedine odluke Vrhovnog suda te u svom obrazloženju za to navodi valjane razloge.⁵⁶ To je, naime, prigoda Vrhovnom sudu da u vezi s pitanjem, koje očito izaziva dvojbu, propita razloge iz pobijane odluke te da svoju prijašnju praksu potvrdi, razvije ili izmijeni. Reviziju bi trebalo dopustiti i u slučaju kada niži sudovi pogrešno shvate odluku Vrhovnog suda i neopravdano se na nju pozivaju. U tom slučaju nova revizijska odluka može pripomoći razjašnjenju starije odluke Vrhovnog suda i otklanjanju uzroka njezina pogrešna tumačenja.⁵⁷

Isto tako, u slučaju da činjenične osnove pobijane odluke i odluke Vrhovnog suda na koju se revident poziva nisu u bitnom podudarne, dopuštenje revizije može biti prigoda da Vrhovni sud područje primjenjivosti svoje odluke proširi ili suzi na određene činjenične okolnosti. U nekim okolnostima, međutim, može biti opravdano i ne dopustiti reviziju pozivom na to da uopće nije riječ o neusklađenosti pobijane odluke i prakse Vrhovnog suda jer da su im činjenične osnove bitno različite.⁵⁸ Hoće li revizija u tom slučaju biti dopuštena ili ne, ovisit

⁵³ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 89.

⁵⁴ Pavčnik, M., *Argument sodnega (pravnega) precedensa. (Čemu razprava o pomenu sodne prakse?)*, Podjetje in delo, vol. 30, br. 6–7, 2004., str. 1034.

⁵⁵ Galič, A., *Ustavno civilno procesno pravo. Ustavna procesna jamstva. Ustavna pritožba – meje preizkusa in postopek*, GV Založba, 2004., str. 331.

⁵⁶ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 88.; *Mišljenje, op. cit.* u bilj. 52, t. 35.

⁵⁷ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 90 sq.

⁵⁸ Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 333; Katič, *op. cit.* u bilj. 7, str. 158.

će o procjeni Vrhovnog suda o tome koliko su činjenične osnove obiju odluka zapravo bliske, odnosno različite.⁵⁹

Neujednačenost prakse nižih sudova. Ako se u vezi s nekim pitanjem pojavi neujednačena praksa nižih sudova⁶⁰, to u pravilu nije odmah razlog za to da revizija u vezi s tim pitanjem bude dopuštena. Sudovi tako u predmetima s usporedivim činjeničnim okolnostima mogu doći do nepodudarnih, ali razumnih i razložnih zaključaka.⁶¹ Zbog sudačke neovisnosti svaki je sud ovlašten zastupati vlastito pravno stajalište i na njemu zasnivati svoje odluke, sve dok za njih postoje razumni pravni argumenti.⁶²

Izvjesta su odstupanja u tumačenju prava, dakle, inherentna svakomu pravnom sustavu koji ima mrežu neovisnih sudova nadležnih za određena područja.⁶³ Ta su odstupanja sastavnim dijelom organskog razvoja sudske prakse.⁶⁴ Uostalom, i drugostupanjski su sudovi odgovorni za odabir najprikladnijih od više mogućih tumačenja i postupno ujednačenje sudske prakse.⁶⁵ Tomu mogu bitno pridonijeti i neformalne stručne rasprave te znanstveni i stručni radovi o spornim pitanjima. Ako su u pravnom sustavu predviđeni učinkoviti mehanizmi otklanjanja neujednačenosti u primjeni prava, dopustiva su određena razdoblja neujednačenosti sudske prakse.⁶⁶ U brojnim se slučajevima može očekivati da će se u dogledno vrijeme već na razini žalbenih sudova uspostaviti jedinstvena primjena prava pa se Vrhovnom sudu ne bi trebala nametati obveza da ujednačava praksu čim se pojave nepodudarne odluke žalbenih sudova.⁶⁷ Štoviše, užurbano

⁵⁹ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 92.

⁶⁰ Ovdje, dakako, nije riječ o neujednačenosti sudske prakse koja bi bila posljedica nezakovitosti nekih odluka, čime bi one odstupale od (zakonite) prakse ostalih sudova, nego o nepodudarnim, ali razumnim i razložnim zaključcima o značenju neke pravne norme.

⁶¹ Europski sud za ljudska prava u presudi *Nejdet Şahin i Perihan Şahin protiv Turske* [veliko vijeće], br. 13279/05, t. 93, 20. listopada 2011.; *Mišljenje, op. cit.* u bilj. 52, t. 7.

⁶² Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 323.

⁶³ Cf. Europski sud za ljudska prava u presudama *Vinčić i dr. protiv Srbije*, br. 44698/06 i dr., t. 56, 1. prosinca 2009.; *Tomčić i dr. protiv Crne Gore*, br. 18650/09 i dr., t. 53, 17. travnja 2012.; *Borg protiv Malte*, br. 37537/13, t. 107, 12. siječnja 2016.

⁶⁴ Pavčnik, *op. cit.* u bilj. 54, str. 1035.

⁶⁵ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 97.

⁶⁶ Cf. Europski sud za ljudska prava u presudi *Albu i dr. protiv Rumunjske*, br. 34796/09 i dr., t. 42, 10. svibnja 2012.

⁶⁷ *Mišljenje, op. cit.* u bilj. 52, t. 26.

ujednačavanje sudske prakse nije poželjno.⁶⁸ Dio ljepote pravnoga diskursa leži upravo u raznolikosti pogleda i postupnu razbistravanju pojmova.⁶⁹

Ipak, ako se neujednačenost sudske prakse ne otkloni u dogledno vrijeme, to može stvoriti ozračje pravne nesigurnosti, što može negativno utjecati na povjerenje građana u pravosuđe koje je bitna odrednica države utemeljene na vladavini prava.⁷⁰ Neujednačena praksa sudova, posebice onih najviših, može stoga, u određenim okolnostima, biti i povreda prava na pravičan postupak iz čl. 6., st. 1. Europske konvencije. U obzir pritom valja uzeti (1) postoje li u praksi domaćih sudova duboke i dugotrajne razlike (*profound and long-standing differences*)⁷¹, (2) jesu li domaćim pravom predviđeni mehanizmi za prevladavanje te neujednačenosti, (3) primjenjuju li se ti mehanizmi i (4), ako je potrebno, koji su učinci njihove primjene.⁷²

Tek ako bi, dakle, neujednačenost sudske prakse potrajala obuhvaćajući postupno sve veći broj osoba, reviziju bi trebalo dopustiti. U kojem bi to trenutku bilo pogodno učiniti, ovisi, dakako, o okolnostima pojedinog slučaja. Što je podijeljenost sudske prakse u vezi sa spornim pitanjem veća, a argumenti suprotstavljeniji, to je intervencija Vrhovnog suda potrebnija.⁷³

⁶⁸ Grbin, *op. cit.* u bilj. 23, str. 308 *sq.* Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 308, smatra da bi slučajevi prebrza zauzimanja promašenih stavova bili sasvim iznimni i da bi ih bilo moguće korigirati u povodu neke druge revizije.

⁶⁹ Komárek, J., *In the Court(s) We Trust? On the Need for Hierarchy and Differentiation in the Preliminary Ruling Procedure*, *European Law Review*, 2007., str. 4, citirajući sutkinju američkoga Vrhovnog suda S. O'Connor.

⁷⁰ Cf. Europski sud za ljudska prava u presudama *Beian protiv Rumunjske* (br. 1), br. 30658/05, t. 31–40, ECHR 2007-V (extracts); *Vinčić i dr. protiv Srbije*, br. 44698/06 i dr., t. 56, 1. prosinca 2009.; *Brezovec protiv Hrvatske*, br. 13488/07, t. 66, 29. ožujka 2011.; *Stanković i Trajković protiv Srbije*, br. 37194/08 i 37260/08, t. 40, 22. prosinca 2015.

⁷¹ Europski sud za ljudska prava skloniji je utvrditi povredu konvencijskog prava ako se neujednačenost prakse odnosi na veći broj osoba ili ako se odnosi na ograničen broj osoba u činjenično i pravno gotovo jednakim situacijama u kojima se čini prirodnim da ishod postupka bude jednak, npr. stranke su susjedi i rodbinski povezane te ih s istom argumentacijom zastupa isti odvjetnik (Galič, *op. cit.* u bilj. 37, str. 27, uz brojne uputnice na praksu strazburškog suda).

⁷² Europski sud za ljudska prava u presudama *Nejdet Şahin i Perihan Şahin protiv Turske* [veliko vijeće], br. 13279/05, t. 53, 20. listopada 2011.; *Tomić i dr. protiv Crne Gore*, br. 18650/09 i dr., t. 54, 17. travnja 2012.; *Balažoski protiv Makedonije*, br. 45117/08, t. 30, 25. travnja 2013.

⁷³ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 98.

Problem bi mogao nastati u slučaju nedostatna autoriteta ili neuvjerljivosti argumentacije Vrhovnog suda. Naime, ako niži sudovi u budućim poistovjetivim situacijama ne bi uvažili pravno stajalište koje je radi ujednačenja sudske prakse zauzeo Vrhovni sud, nego bi i nadalje sudili kao i prije revizijske odluke navodeći za to razloge koje Vrhovni sud u revizijskoj odluci nije smatrao dostatno uvjerljivima, bilo bi, čini se, opravdano ponovno u vezi s istim pitanjem dopustiti reviziju i još jedanput razmotriti sve aspekte dvojbenog pitanja.

Ako se praksa ni nakon ponovljene odluke Vrhovnog suda u vezi s istim pitanjem ne bi ujednačila, reviziju bi se u slučaju odstupanja od te prakse moglo dopustiti pozivom na ugrozu pravne sigurnosti zbog dugotrajno neujednačene sudske prakse.⁷⁴ Ne treba, međutim, isključiti ni mogućnost da se revizijski sud, potaknut uvjerljivošću novijih ili jasnije iznesenih argumenata žalbenog suda, ipak prikloni stajalištu iz odluke žalbenog suda s kojim isprva nije bio suglasan.

3.5. Razvoj prava

Važna su pitanja ne samo ona u vezi s kojima je sudska praksa neujednačena nego i ona koja služe razvoju prava. Reviziju se stoga može dopustiti i radi usklađenja već ustaljene sudske prakse sa suvremenim društvenim okolnostima, osobito sa standardima zaštite ljudskih prava uspostavljenima u praksi Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava, ili pak radi izgradnje prakse u vezi s pitanjem koje Vrhovni sud dotad uopće nije razmatrao. Intervenciju Vrhovnog suda mogu potaknuti i zakonske izmjene kao i razvoj prava Europske unije.⁷⁵

Zbog sve brojnijih generalnih klauzula i pravnih standarda u zakonskim odredbama razvoj sudske prakse postaje sve važniji za učinkovitu pravnu zaštitu.⁷⁶ Naime, što je značenjska otvorenost pravne norme veća, to je uloga (Vrhovnog) suda u (su)kreiranju prava veća.⁷⁷ Ne bi se pritom smjelo ispustiti iz vida da je težište pravotvorne aktivnosti u zemljama kontinentalne pravne tradicije ipak na zakonodavcu.⁷⁸

Tumačenje prava Europske unije. Pojavi li se u postupku na nacionalnom sudu pitanje tumačenja Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Eu-

⁷⁴ V. *infra* 3.6.

⁷⁵ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 93.

⁷⁶ Lindblom, *op. cit.* u bilj. 16, str. 102.

⁷⁷ Eraković, *op. cit.* u bilj. 7, str. 102; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 82.

⁷⁸ Pavčnik, *op. cit.* u bilj. 54, str. 1032 *sq.*; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 88.

ropske unije⁷⁹, valjanosti i tumačenja akata institucija, tijela, ureda ili agencija Unije, nacionalni sud o tom pitanju u pravilu nije ovlašten sam odlučivati, nego bi trebao zatražiti da o njemu prethodno odluči Sud EU-a. Pojavi li se pak takvo pitanje u predmetu na sudu države članice, protiv odluka kojega prema nacionalnom pravu nema pravnog lijeka, taj je sud dužan to pitanje uputiti Sudu (čl. 267., st. 1., 2. i 3. Ugovora o funkcioniranju EU-a).⁸⁰

Protiv odluka žalbenih sudova postoji mogućnost podnošenja revizije, stoga je Vrhovni sud taj protiv odluka kojega prema hrvatskom pravu nema pravnog lijeka.⁸¹ Nije, naime, odlučno je li riječ o pravnom lijeku za koji je potrebno prethodno dopuštenje ili koji je ograničen na samo pravna pitanja.⁸² Pojavi li se, dakle, u nekom predmetu pitanje tumačenja prava EU-a u vezi s kojim niži sudovi nisu uputili zahtjev za prethodnu odluku Sudu u Luxembourg, reviziju bi u načelu trebalo dopustiti jer je Vrhovni sud taj zahtjev u načelu obvezan uputiti.⁸³ Opravdano je primijećeno da je koncept prethodna odlučivanja Suda EU-a o tumačenju prava EU-a odraz nepovjerenja Unije u nacionalne sudove⁸⁴ i da je u vezi s pravom EU-a odgovornost Vrhovnog suda bitno umanjena.⁸⁵

⁷⁹ Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, *Službeni list Europske unije*, C 202, 7. lipnja 2016., str. 1–388.

⁸⁰ Nacionalni sud u vezi s pitanjem tumačenja prava EU-a ne treba uputiti zahtjev za prethodnu odluku Sudu EU-a ako utvrdi da to pitanje nije odlučno u predmetu o kojem odlučuje, da je Sud EU-a o tom pitanju već odlučio ili da je pravilno tumačenje prava EU-a tako očito da ne ostavlja prostora nikakvoj razumnoj sumnji o načinu na koji treba odgovoriti na postavljeno pitanje te bi i sudovi drugih država članica i Sud EU-a odlučili na jednak način (doktrina *acte claire*). Cf. presudu Europskog suda (ECJ) od 6. listopada 1982., *Srl CILFIT*, 283/81, EU:C:1982:335, t. 10, 14–21.

⁸¹ Ustavna se tužba, naime, ne smatra pravnim lijekom u smislu čl. 267., st. 3. Ugovora o funkcioniranju EU-a. Cf. odluku slovenskoga Ustavnog suda Up-1056/11 od 21. studenog 2013. (*Uradni list RS*, br. 108/13).

⁸² Presuda Europskog suda (ECJ) od 4. lipnja 2002., *Kazneni postupak protiv Kennyja Rolanda Lyckeskog*, C-99/00, EU:C:2002:329, t. 16; presuda Europskog suda (ECJ), *Cartesio Oktató és Szolgáltató Bt*, C-210/06, *Official Journal of the European Union*, C 44, 21. veljače 2009., str. 3–3, t. 75–79.

⁸³ Sudovi srednjoeuropskih država članica EU-a nisu osobito skloni upućivanju zahtjeva za prethodnu odluku Sudu u Luxembourg. Svi su češki sudovi od 2004. do 2012. godine takav zahtjev uputili 27, poljski 49, slovački 20, a slovenski samo četiri puta. Za usporedbu, u istom su razdoblju njemački sudovi uputili 589 takvih zahtjeva, a nizozemski 251 zahtjev. Mañko, R., *The Impact of EU Membership on Private Law Adjudication in Poland: A Case Study of the Polish Supreme Court's Case Law on Unfair Terms in Consumer Contracts*, u: Bobek, M. (ur.), *Central European Judges Under the European Influence*, Hart Publishing, 2015., str. 74.

⁸⁴ Komárek, *op. cit.* u bilj. 69, osobito str. 2.

⁸⁵ Drewry, Blom-Cooper i Blake, *op. cit.* u bilj. 16, str. 148.

3.6. Osiguranje pravne sigurnosti

Reviziju bi u interesu pravne sigurnosti valjalo dopustiti i u slučajevima ozbiljne ugroze pravne sigurnosti, ali i u nekim drugim slučajevima u kojima bi rješenje predmeta na Vrhovnom sudu bilo u širem društvenom interesu. Koji su predmeti važni za osiguranje pravne sigurnosti, trebalo bi, međutim, tumačiti (vrlo) restriktivno kako Vrhovni sud ne bi bio opterećen prevelikim brojem revizijskih predmeta, o kojima ne bi mogao kvalitetno i pravodobno odlučivati u javnom interesu.

Povreda temeljnih ljudskih prava. Reviziju bi svakako trebalo dopustiti u slučaju da su pobijanom odlukom ili u postupku koji joj je prethodio povrijeđena temeljna ljudska prava zajamčena Ustavom i Europskom konvencijom. Vrhovni sud kao najviši sud u pravosudnoj hijerarhiji ne bi, naime, smio propustiti intervenirati radi zaštite tih prava neovisno o tome što bi radi njihove zaštite stranka mogla podnijeti i ustavnu tužbu.⁸⁶ Zapravo, upravo bi zbog povreda temeljnih ljudskih prava, zbog kojih bi stranka, ne otklone li ih redovni sudovi⁸⁷, bila ovlaštena tražiti ustavnosudsku zaštitu, trebalo reviziju svakako dopustiti. Redovni sudovi, naime, trebaju voditi računa i o ustavnosti i o zakonitosti svog postupanja i odlučivanja.

Ustavni sud, s druge strane, u povodu ustavne tužbe ovlašten je prosuđivati (samo) je li u odluci ili postupku koji joj je prethodio povrijeđeno kakvo ustavno pravo.⁸⁸ Nije, naime, svaka povreda materijalnog ili postupovnog prava ujedno i povreda nekoga ustavnog prava.⁸⁹ U ocjeni je li došlo i do povrede ustavnog prava ustavnom bi sudu mogla pripomoći Schumannova formula kojom je određeno da pravno stajalište izraženo u sudskoj odluci nije u skladu s Ustavom ako ni zakon koji bi sadržavao normu istog sadržaja ne bi u tom dijelu bio u skladu s Ustavom.⁹⁰

⁸⁶ Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 505. Revizija dopuštena radi zaštite ustavnih prava stranaka funkcionalno je podudarna s ustavnom tužbom te bi stoga trebala pridonijeti smanjenju broja podnesenih ustavnih tužba.

⁸⁷ Pojam redovni sudovi ovdje obuhvaća i specijalizirane sudove.

⁸⁸ Izvanredna revizija stoga, pod uvjetom da stranke i sam Ustavni sud ispravno razumiju ulogu Ustavnog suda kao tijela koje provjerava (samo) je li se i na koji način primjena zakonskog prava „izmetnula“ u povredu ustavnog prava (Krapac, D., *Postupak pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske. Ustrojstvo i proceduralni elementi ustavnog nadzora*, Narodne novine, 2014., str. VII), ne bi smjela dovesti do dodatna opterećenja Ustavnog suda brojem ustavnih tužba.

⁸⁹ Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 462; Krapac, *ibid.*, str. VII.

⁹⁰ Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 451–485; Galič, *A Civil Law Perspective, op. cit.* u bilj. 15, str. 23 *sq.*; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 100.

Dok Vrhovni sud prosuđuje koje je između više mogućih tumačenja zakona pravilno, Ustavni je sud ovlašten kontrolirati (tek) je li to tumačenje u skladu s Ustavom.⁹¹ Vrhovni je sud, dakle, najviši sud u smislu tumačenja i primjene „običnoga“ zakonskog prava (njemački *einfaches Recht*), dok o ustavnopravnim pitanjima (njemački *spezifisches Verfassungsrecht*) završnu riječ ima Ustavni sud.⁹² Ustavna tužba stoga ne bi mogla, a ni smjela, postati sredstvom osiguranja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, što je funkcija revizije po dopuštenju.

Reviziju bi trebalo dopustiti i zbog povreda temeljnih ljudskih prava zajamčenih Ustavom i Europskom konvencijom. Trebalo bi je stoga, radi otklanjanja povrede zabrane arbitrarna postupanja, dopustiti i zbog očite nezakonitosti pobijane odluke. Ne bi, međutim, svaku nezakonitost olako trebalo proglašavati očitom i time pretjerano širiti privatnu funkciju revizije po dopuštenju. Na povrede temeljnih ljudskih prava koje bi se odnosile na prvostupajski postupak stranka bi se u načelu trebala pozvati već u žalbi pa bi i to valjalo uzeti u obzir u prosudbi opravdanosti dopuštenja revizije u konkretnom predmetu.⁹³ Iako bi revizija dopuštena zbog povreda temeljnih ljudskih prava imala i važnu privatnu funkciju, zbog težine povreda koje bi se revizijskom odlukom mogle otkloniti, njezino bi dopuštenje bilo i u javnom interesu zaštite povjerenja u djelovanje pravosuđa.⁹⁴

Grube povrede materijalnog i postupovnog prava. U slučajevima grubih povreda materijalnog i postupovnog prava koje ujedno nisu povreda nekog od temeljnih ljudskih prava reviziju bi trebalo dopuštati vrlo suzdržano.⁹⁵ Nipošto je nekritički ne bi trebalo dopuštati u svim slučajevima apsolutno bitnih povreda odredaba parničnog postupka⁹⁶, ali bi u nekim slučajevima ozbiljna narušenja

⁹¹ Rodin, S., *Temeljna prava i dopuštenost ustavne tužbe*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 50, br. 5, 2000., str. 805; Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 456, 484; Galič, *A Civil Law Perspective*, *op. cit.* u bilj. 15, str. 26; Taruffo, *op. cit.* u bilj. 16, str. 443.

⁹² Belajec, V., *Ustavne osnove za podnošenje ustavne tužbe*, u: Crnić, J.; Filipović, N. (ur.), *Ustavni sud u zaštiti ljudskih prava. Interpretativna uloga Ustavnog suda*, Organizator, 2000., str. 99; Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 448, 452; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 98 sq.; Galič, *A Civil Law Perspective*, *op. cit.* u bilj. 15, str. 22; Krapac, *op. cit.* u bilj. 88, str. 15, 187 sq.

⁹³ Galič, *op. cit.* u bilj. 55, str. 337 (u vezi s ustavnom tužbom); Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 274; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 63.

⁹⁴ Zobec, *op. cit.* u bilj. 18, str. 930; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 101.

⁹⁵ *Improving cassation procedure. Report of the Hammerstein Committee on the Normative Role of the Supreme Court*, 2008. [izvješće se odnosi na nizozemski Vrhovni sud], str. 9, 11; Bobek, *op. cit.* u bilj. 19, str. 39, 48; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 81.

⁹⁶ Cf. odluku Vrhovnog suda RH Rev-x 582/09 od 13. listopada 2009.; Eraković, *op. cit.* u bilj. 7, str. 100.

ugleda pravosuđa dopuštenje revizije ipak moglo biti opravdano.⁹⁷ Pretjerana bi permisivnost u dopuštanju revizija, međutim, mogla znatno opteretiti Vrhovni sud i ugroziti ostvarivanje njegove javne funkcije.⁹⁸

Predmeti u širem društvenom interesu. Katkad će radi osiguranja pravne sigurnosti biti opravdano dopustiti reviziju i u nekim predmetima za rješenje kojih postoji širi društveni interes, npr. u predmetima važnima za cjelokupno gospodarstvo neke države, u predmetima kolektivne zaštite velika broja ljudi, u predmetima u kojima se prosuđuje djelovanje neke važne društvene ličnosti (političara, sudca, crkvenog velikodostojnika) i sl. Ne treba zanemariti da se javno mnijenje o pravosuđu uvelike formira upravo na temelju sudskih odluka u takvim medijski popraćenim predmetima.⁹⁹

3.7. Vrsta revizijom pobijane odluke i vrsta postupka

Reviziju je moguće dopustiti samo protiv drugostupanjskih, a ne i izravno protiv prvostupanjskih sudskih odluka. Vrsta revizijom pobijane odluke pritom nije odlučna. Reviziju je, dakle, prema jednakim kriterijima moguće dopustiti protiv presude kao i protiv rješenja kojim je postupak pravomoćno završen (čl. 400., st. 1. ZPP-a). Nije odlučno ni to je li riječ o kontradiktornoj, kontumacijskoj ili dispozitivnoj presudi, međupresudi ili konačnoj presudi.¹⁰⁰ Revizija bi, osim toga, u načelu morala biti dopuštena i protiv odluke o sporednim tražbinama, kamatama i troškovima postupka. Na sjednici Građanskog odjela Vrhovni je sud 16. studenoga 2015. zauzeo pravno shvaćanje da pravomoćno rješenje o troškovima parničnog postupka nije rješenje protiv kojega bi bila dopuštena revizija (čl. 400., st. 1. ZPP-a) obrazlažući to time što je revizijom dopušteno pobijati samo ona rješenja drugostupanjskog suda koja su pojedinačni akt o predmetu spora i kojima se dovršava postupak po tužbi.¹⁰¹

⁹⁷ Domej, *op. cit.* u bilj. 15, str. 282.

⁹⁸ *Improving ...*, *op. cit.* u bilj. 95, str. 9; Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 102.

⁹⁹ Klun, *op. cit.* u bilj. 25, str. 104.

¹⁰⁰ Važna bi se pitanja u vezi s kontumacijskim i dispozitivnim presudama mogla uglavnom ticati pretpostavaka za njihovo donošenje. Dika, *op. cit.* u bilj. 7, str. 303.

¹⁰¹ Pravno shvaćanje Su-IV-19/2015-15 dostupno je na mrežnim stranicama Vrhovnog suda http://www.vsrh.hr/custompages/static/HRV/files/PravnaShvacanja/VSRH_GO_Su-IV-19-2015-15_2015-11-16a.pdf (posjećeno 14. prosinca 2018.). O kritici toga pravnog shvaćanja Bratković, M., *De expensis non curat praetor supremus?* u: Šago, D. et al. (ur.) *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2017., str. 427–448. Iako ni Ustavni sud RH rješenje o troškovima postupka isprva nije smatrao ak-

Radi ostvarenja njezine javne funkcije, reviziju nije opravdano *ex lege* isključivati ni u posebnim parničnim¹⁰², ali ni u ovršnim, stečajnim i drugim izvanparničnim postupcima. S druge strane, čak ni u obiteljskim i radnim sporovima, koji u većem broju slučajeva otvaraju socijalno osjetljiva pitanja, ne javljaju se uvijek pitanja važna za javnu funkciju revizije, stoga nije opravdano da u njima revizija uvijek bude dopuštena prema kauzalnom kriteriju.¹⁰³ Ni vrijednosni kriterij dopuštenosti revizije ne omogućuje odgovarajuću selekciju važnih predmeta. Štoviše, aktualno hrvatsko iskustvo s dvama tipovima revizije potvrđuje da supostojanje redovne i izvanredne revizije u praksi nerijetko izaziva konfuziju¹⁰⁴ te je jedan od uzroka prekomjerne opterećenosti Vrhovnog suda i nedostatne kvalitete njegovih odluka.

4. ZAKLJUČAK

Izvanredna revizija (revizija po dopuštenu) ima pretežito javnu funkciju. To znači da bi u povodu nje Vrhovni sud trebao donositi važne odluke s precedentnim učinkom, koje u činjenično i pravno poistovjetivim predmetima nižim sudovima služe kao vodiča.

Za javnu su funkciju revizije važni oni predmeti u kojima odluka ovisi o rješenju kakva pravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvenosti u primjeni

tom protiv kojeg bi bio nadležan pružiti ustavnosudsku zaštitu, u svojoj je odluci U-III-617/11 od 2. srpnja 2015. ipak meritorno ispitao ustavnu tužbu prosuđujući razmjernost troškova parničnog postupka u odnosu na cjelokupan uspjeh podnositeljice u tom postupku (t. 7). Na to su Ustavni sud potaknule odluke Europskog suda za ljudska prava *Klauz protiv Hrvatske*, br. 28963/10, 18. srpnja 2013., i *Pavlović i dr. protiv Hrvatske*, br. 13274/11, 2. travnja 2015., u kojima je utvrđena povreda konvencijskih prava upravo u vezi s odlučivanjem hrvatskih sudova o troškovima postupka.

¹⁰² Iznimno, opravdano je što je mogućnost podnošenja revizije isključena u bračnim sporovima protiv odluke kojom se brak razvodi, poništava ili utvrđuje nepostojecim kako se stranka, koja bi u međuvremenu sklopila novi brak, ne bi našla u situaciji da, ako ishod postupka u povodu revizije bude drukčiji, istodobno bude u dvama brakovima. To je, međutim, ionako više hipotetska nego realna mogućnost zbog koje, da revizija i nije isključena u bračnim sporovima, stranka ne bi trebala kazneno odgovarati.

¹⁰³ Bratković, *op. cit.* u bilj. 9, str. 341.

¹⁰⁴ Ne tako rijetko hrvatski odvjetnici podneske samo naslovljuju kao izvanredne revizije, a u njima se pozivaju na razloge zbog kojih se može izjaviti redovna revizija (neke apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka i pogrešna primjena materijalnog prava).

prava, pravnu sigurnost i razvoj prava u sudskoj praksi. Samo bi o predmetima koji sadržavaju takvo pitanje trebala odlučivati najviša sudska instancija u državi.

Da bi se Vrhovni sud važnim pitanjima mogao i primjereno posvetiti, nužno je da broj predmeta o kojima taj sud meritorno odlučuje ne bude prevelik te da posao sudca tog suda obavljaju osobe u stručnom i etičkom smislu vrijedne iskazana im povjerenja.

Iako ne valja ni suviše inzistirati na strogu razgraničenju činjeničnih od pravnih pitanja, za osiguranje jedinstvenosti u primjeni prava i razvoj prava važna su samo pravna pitanja, i to ona o rješenju kojih ovise odluke u konkretnim predmetima. Ključno je, dakle, da rješenje tih pitanja može utjecati na konkretnu poziciju stranke koja se obraća Vrhovnom sudu.

Dopuštenost revizije ne implicira i njezinu osnovanost. Ipak, strogo odvajanje pitanja zakonitosti pobijane odluke od njezine revizibilnosti nije opravdano u situacijama kad neosnovanost rezervnih argumenata može opravdati dopuštenje revizije o važnome pravnom pitanju sadržanome u glavnom argumentu iz obrazloženja pobijane odluke; kad revizijski sud utvrdi da, protivno navodima stranke, žalbeni sud svojom odlukom zapravo nije odstupio od (ustaljene) sudske prakse i kad je pobijana odluka očito nezakonita.

Neujednačenost sudske prakse u vezi s nekim pravnim pitanjem može biti indikator njegove važnosti, ali neće svaka neujednačenost sudske prakse zahtijevati intervenciju najvišega suda. U svakom slučaju, ako je riječ o neujednačenosti prakse samoga Vrhovnog suda, njegova je intervencija indicirana u višem stupnju negoli u slučaju neujednačenosti sudske prakse nižih sudova.

Ne valja, međutim, težiti tomu da Vrhovni sud užurbano ujednačava praksu nižih sudova čim se u njoj pojave disonantni tonovi. I za razvoj je prava bolje da što više (nižih) sudova promišlja o istim problemima i zauzima vlastita stajališta. S vremenom će se iskristalizirati najprikladnija rješenja. Užurbana bi intervencija Vrhovnog suda mogla zatomiti taj organski razvoj sudske prakse, stoga je za intervenciju Vrhovnog suda važno odabrati pogodan trenutak. Što je podijeljenost sudske prakse u vezi sa spornim pitanjem dugotrajnija, a argumenti suprotstavljeniji, to je intervencija Vrhovnog suda potrebnija.

Reviziju svakako treba dopustiti u slučaju da žalbeni sud u svojoj odluci bez valjana obrazloženja odstupi od ustaljene prakse Vrhovnog suda jer je povreda zabrane arbitrarnosti sastavni dio ljudskog prava na pravičan postupak. Reviziju bi u pravilu trebalo dopustiti i u slučaju kada odluka drugostupanjskog suda odstupa od prakse ili jedine odluke Vrhovnog suda te u svom obrazloženju za to navodi valjane razloge jer je to prigoda da Vrhovni sud u vezi s pitanjem, koje očito izaziva dvojbu, propita razloge iz pobijane odluke te svoju prijašnju praksu potvrdi, razvije ili izmijeni. Reviziju bi, radi razjašnjenja stajališta Vrhovnog

suda, trebalo dopustiti i u slučaju kada niži sudovi pogrešno shvate odluku Vrhovnog suda i neopravdano se na nju pozivaju.

Reviziju treba dopustiti i radi usklađenja već ustaljene sudske prakse sa suvremenim društvenim okolnostima, osobito sa standardima zaštite ljudskih prava uspostavljenima u praksi Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava, ili pak radi izgradnje prakse u vezi s pitanjem koje Vrhovni sud dotad uopće nije razmatrao. Ne bi se pritom smjelo ispustiti iz vida da je težište pravotvorne aktivnosti ipak na zakonodavcu. Pojavi li se pak u nekom predmetu pitanje tumačenja prava EU-a u vezi s kojim niži sudovi nisu uputili zahtjev za prethodnu odluku Sudu u Luxembourg, reviziju bi u načelu trebalo dopustiti jer je Vrhovni sud, kao sud protiv čijih odluka nema pravnog lijeka, taj zahtjev u pravilu obvezan uputiti.

Reviziju bi u interesu pravne sigurnosti valjalo dopustiti i u slučajevima ozbiljne ugroze pravne sigurnosti, ali i u nekim drugim slučajevima u kojima bi rješenje predmeta na Vrhovnom sudu bilo u širem društvenom interesu i koje bitno utječu na javno mnijenje o pravosuđu. Koji su predmeti važni za osiguranje pravne sigurnosti, trebalo bi, međutim, tumačiti (vrlo) restriktivno kako Vrhovni sud ne bi bio opterećen prevelikim brojem revizijskih predmeta, o kojima ne bi mogao kvalitetno i pravodobno odlučivati u javnom interesu.

Reviziju bi svakako trebalo dopustiti u slučaju da su pobijanom odlukom ili u postupku koji joj je prethodio povrijeđena temeljna ljudska prava zajamčena Ustavom i Europskom konvencijom. Trebalo bi je stoga, radi otklanjanja povrede zabrane arbitrarna postupanja, dopustiti i zbog očite nezakonitosti pobijane odluke. Ne bi, međutim, svaku nezakonitost olako trebalo proglašavati očitom i time pretjerano širiti privatnu funkciju revizije po dopuštenju.

Vrhovni je sud najviši u smislu tumačenja i primjene zakona, a Ustavni sud ima završnu riječ (samo) u ustavnopravnim pitanjima. Ustavna tužba stoga ne bi mogla, a ni smjela, postati sredstvom osiguranja jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, što je funkcija revizije po dopuštenju.

U slučajevima grubih povreda materijalnog i postupovnog prava, a koje ujedno nisu povreda nekog od temeljnih ljudskih prava, reviziju bi trebalo dopuštati vrlo suzdržano. Nipošto je nekritički ne bi trebalo dopuštati u svim slučajevima apsolutno bitnih povreda odredaba parničnog postupka. Upravo je suzdržanost Vrhovnog suda u dopuštanju revizije u slučaju povreda materijalnog i postupovnog prava indikator koliko je istinski sklon ostvarivanju svoje javne funkcije.

Reviziju bi prema jednakim kriterijima bilo moguće dopustiti i protiv drugostupanjske presude i protiv drugostupanjskog rješenja, i to ne samo u parničnim nego i u izvanparničnim, ovršnim i stečajnim postupcima jer se u svima njima mogu pojaviti važna pitanja koja traže intervenciju Vrhovnog suda u javnom interesu.

Kombinacija kriterija važnosti pitanja s vrijednosnim i/ili kauzalnim kriterijem dopuštenosti revizije ne omogućuje potpuno ostvarivanje javne funkcije revizije, nego nerijetko zbunjuje stranke i njihove odvjetnike u razumijevanju koja je stvarna funkcija revizije. Valjalo bi stoga ustrajati u tome da revizija po dopuštenju *pro futuro* u hrvatskome građanskom postupovnom pravu bude i jedina revizija.¹⁰⁵

Bibliografija

- Baumbach, A. et al., *Zivilprozessordnung: mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*, C. H. Beck, 2016.
- Belajec, V., *Ustavne osnove za podnošenje ustavne tužbe*, u: Crnić, J.; Filipović, N. (ur.), *Ustavni sud u zaštiti ljudskih prava. Interpretativna uloga Ustavnog suda*, Organizator, 2000., str. 97–113.
- Bobek, M., *Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe*, *The American Journal of Comparative Law*, vol. 57, br. 33, 2009., str. 33–65.
- Bratković, M., *De expensis non curat praetor supremus?* u: Šago, D. et al. (ur.) *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2017., str. 427–448.
- Bratković, M., *Reforma revizije u parničnom postupku*, *Hrvatska pravna revija*, vol. 17, br. 2, 2017., str. 79–93.
- Bratković, M., *Revizija po dopuštenju* (doktorski rad obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu), 2018.
- Bratković, M., *Revizija po dopuštenju: hrvatske dvojbe i slovenska iskustva*, u: Rijavec, V. et al. (ur.), *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2016., str. 324.
- Dika, M., *Građansko parnično pravo. Pravni lijekovi. X. knjiga*, Narodne novine, 2010.
- Domej, T., *What Is an Important Case? Admissibility of Appeals to the Supreme Courts in the German-speaking Jurisdictions*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect. Comparative Essays on Appeals and other Means of Recourse against Judicial Decisions in Civil Matters*, Intersentia, 2014., str. 277–289.
- Drewry, G.; Blom-Cooper, L.; Blake, Ch., *The Court of Appeal*, Hart Publishing, 2007.

¹⁰⁵ Cf. Katić, *op. cit.* u bilj. 7, str. 144–164; Bratković, *op. cit.* u bilj. 9; Bratković, M., *Reforma revizije u parničnom postupku*, *Hrvatska pravna revija*, vol. 17, br. 2, 2017., str. 79–93; Bratković, *op. cit.* u bilj. 28.

- Eraković, A., *Izvanredna revizija*, Hrvatska pravna revija, vol. 10, br. 2, 2010., str. 97–107.
- Fasching, H. W., *Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeßrechts. Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis*, Manz, ²1990.
- Galič, A., „Argument precedensa“ ali Stališča Ustavnega sodišča RS o prepovedi samovoljnega odstopa od sodne prakse, *Revus*, br. 1, 2003., str. 44–56.
- Galič, A., *A Civil Law Perspective on the Supreme Court and Its Functions*, izvješće na konferenciji The functions of the Supreme Court – issues of process and administration of justice održanoj u Varšavi od 11. do 13. lipnja 2014., dostupno na <http://colloquium2014.uw.edu.pl/wpcontent/uploads/sites/21/2014/01/Ales-Galic.pdf>.
- Galič, A., *Does a Decision of the Supreme Court Denying Leave to Appeal Need to Contain Reasons?* u: Adolphsen, J. et al. (ur.), *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*, 2014., str. 159–173.
- Galič, A., *Inconsistency of Case Law and the Right to a Fair Trial*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Revisiting Procedural Human Rights. Fundamentals of Civil Procedure and the Changing Face of Civil Justice*, Intersentia, 2017., str. 1–34.
- Galič, A., *Reshaping the Role of Supreme Courts in the Countries of the former Yugoslavia*, u: Uzelac, A.; van Rhee, C. H. (ur.), *Nobody's Perfect. Comparative Essays on Appeals and other Means of Recourse against Judicial Decisions in Civil Matters*, Intersentia, 2014., str. 291–317.
- Galič, A., *Ustavno civilno procesno pravo. Ustavna procesna jamstva. Ustavna pritožba – meje preizkusa in postopek*, GV Založba, 2004.
- Gottwald, P., *Review Appeal to the German Federal Supreme Court after the Reform of 2001*, u: Ortells Ramos, M. (ur.), *Los recursos ante los Tribunales Supremos en Europa. Appeals to Supreme Courts in Europe*, Difusión Jurídica, 2008., str. 87–106.
- Grbin, I., *Revizija – novo uređenje*, Godišnjak Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, vol. 15, 2008., str. 285–342.
- Improving cassation procedure. Report of the Hammerstein Committee on the Normative Role of the Supreme Court*, 2008. [izvješće se odnosi na nizozemski Vrhovni sud].
- Izvješće predsjednika Vrhovnog suda o stanju sudbene vlasti za 2016. godinu*, dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2017/09%20rujan/57%20sjednica%20Vlade%20Republike%20Hrvatske//57%20-%2018.3.pdf>.
- Izvješće predsjednika Vrhovnog suda o stanju sudbene vlasti za 2017. godinu*, dostupno na http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/2018dok/izvjesce_predsjednikaVSRH_o_stanju_sudbene_vlvas_2017.pdf.
- Jolowicz, J. A., *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level*, u: Yessiou-Faltsi, P. (ur.), *The Role of the Supreme Courts at the National and*

- International Level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium, 21-25 May 1997*, Sakkoulas Publications, 1998., str. 37–63.
- Jolowicz, J. A., *On Civil Procedure*, Cambridge University Press, 2000.
- Katić, D., *Zašto (opet) nove izmjene Zakona o parničnom postupku*, u: Rijavec, V. et al. (ur.), *Aktualnosti građanskog procesnog prava – nacionalna i usporedna pravnoteorijska i praktična dostignuća*, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, 2016., str. 143–170.
- Klun, G., *Vloga Vrhovnega sodišča pri oblikovanju meril za presojo predloga za dopustitev revizije* (magistarski rad obranjen na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani), 2016.
- Komárek, J., *In the Court(s) We Trust? On the Need for Hierarchy and Differentiation in the Preliminary Ruling Procedure*, *European Law Review*, 2007., str. 1–23. U radu citirani brojevi stranica odnose se na numeraciju u članku dostupnom na https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=982529.
- Krapac, D., *Postupak pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske. Ustrojstvo i proceduralni elementi ustavnog nadzora*, Narodne novine, 2014.
- Lindblom, P. H., *Progressiv Process*, Iustus förlag, 2000., str. 87–145.
- Mańko, R., *The Impact of EU Membership on Private Law Adjudication in Poland: A Case Study of the Polish Supreme Court's Case Law on Unfair Terms in Consumer Contracts*, u: Bobek, M. (ur.), *Central European Judges Under the European Influence*, Hart Publishing, 2015., str. 73–97.
- Mattei, U.; Ruskola, T.; Gidi, A., *Schlesinger's Comparative Law. Cases – Text – Materials*, Foundation Press, 2009.
- Mišljenje br. 20 (2017) Savjetodavnog vijeća europskih sudaca. Uloga sudova u jedinstvenoj primjeni prava*, 2017., dostupno na [http://pak.hr/cke/ostalo%207/Mi%C5%A1ljenje%20SVES%20br%2020%20\(2017\).pdf](http://pak.hr/cke/ostalo%207/Mi%C5%A1ljenje%20SVES%20br%2020%20(2017).pdf).
- Musielak, H.-J.; Voit, W., *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfa-ssungsgesetz. Kommentar*, Franz Vahlen, 2015.
- Pavčnik, M., *Argument sodnega (pravnega) precedensa. (Čemu razprava o pomenu sodne prakse?)*, *Podjetje in delo*, vol. 30, br. 6–7, 2004., str. 1032–1038.
- Rechberger, W. H.; Simotta, D. A., *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Manz, 2010.
- Rodin, S., *Temeljna prava i dopuštenost ustavne tužbe*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 50, br. 5, 2000., str. 795–812.
- Stokić, M., *(Ne)dopuštenost izvanredne revizije u slučaju različite prakse istog drugostupnijskog suda*, *Informator*, vol. 63, br. 6364, 2015., str. 21.
- Taruffo, M., *Institutional Factors Influencing Precedents*, u: MacCormick, D. N.; Summers, R. S.; Goodhart, A. L. (ur.), *Interpreting Precedents*, Routledge, 2016., str. 437–460.

- Taruffo, M., *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level. Civil Law Countries*, u: Yessiou-Faltsi, P. (ur.), *The Role of the Supreme Courts at the National and International Level. Reports for the Thessaloniki International Colloquium, 21-25 May 1997*, Sakkoulas Publications, 1998., str. 101–126.
- Thomas, H.; Putzo, H. (ur.), *Zivilprozessordnung. FamFG. Verfahren in Familiensachen. GVG, Einführungsgesetze, EG-Zivilverfahrensrecht. Kommentar*, C. H. Beck, ³⁶2015.
- Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Narodne novine, 2004.
- Ude, L., *Reforma revizije in zahteve za varstvo zakonitosti*, Podjetje in delo, vol. 33, br. 6–7, 2007., str. 1078–1086.
- Woolf, H., *Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales*, 1996., dostupno na <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/final/sec3c.htm>.
- Zobec, J., *Od individualnega do javnega (precedenčnega) namena Vrhovnega sodišča: ustavnopravni vidik*, Podjetje in delo, vol. 41, br. 6–7, 2015., str. 919–937.

Summary

Marko Bratković*

WHAT IS AN IMPORTANT LEGAL ISSUE IN SECOND APPEAL?

In order for the Supreme Court to be able to focus on cases relevant to the uniform application of law and the development of case law, the importance of the legal issue at hand is a suitable criterion for admissibility of second appeal. Admissibility of second appeal has no implications on the ruling on the merits whatsoever. Second appeal should be granted in cases where there is inconsistency in case law, a need for the development of law, or a threat to legal certainty. At the same time, the Supreme Court should not make haste to align case law as soon as discrepancies occur, as that might impede its organic development.

For the purpose of the development of law, second appeal should be granted when it concerns contentious points on which the Supreme Court has not yet ruled or in order to harmonize established case law with social circumstances of the day, in particular with the standards of human rights protection established in the case law of the Constitutional Court and the European Court of Human Rights. In the interest of legal certainty second appeal should also be granted in cases concerning a serious threat to legal certainty, especially when the contested decision, or the proceedings that led to it, violates fundamental human rights guaranteed by the Constitution and the European Convention, but also in some other cases when a ruling of the Supreme Court would be in the general public interest.

An important issue, which should be the subject of a ruling of the Supreme Court, may only be a legal issue relevant to the outcome of a specific case. Even though the distinction between points of fact and points of law should not be insisted upon, it is at the same time difficult to conceive that a fact established in a case might be important for securing a uniform application of the law or for its development. Second appeal should be granted under the same criteria both against judgments and against orders, and not only in contentious, but also in non-contentious, enforcement and insolvency proceedings. Important issues may arise in all those types of proceedings.

*As the criteria of the *ratione valoris* and the *ratione materiae* are not suitable for proper filtering of cases, they should be abandoned entirely in order for the Supreme Court to perform a public function. However, no model of second appeal can yield results without trust in the justice system, especially the Supreme Court. In fact, the whole system of*

* Marko Bratković, PhD, Postdoctoral Researcher, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; marko.bratkovic@pravo.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0003-0893-6682

second appeal by permission relies on the premise that the tasks of a judge (of the Supreme Court) are carried out by persons who are worthy of the position in terms of both expertise and ethical standards.

Keywords: second appeal, second appeal by permission, Supreme Court, important legal issue